

Ковальчук І. М. Образи порівнянь у замовляннях на досягнення бажаних взаємин боржника і кредитора.

У статті розглянуто образи порівняння компаративних конструкцій, що використовуються у російських замовляннях на досягнення бажаних взаємин боржника і кредитора, в зіставленні із загальноновживаними порівняннями.

Ключові слова: замовляння, порівняння, образ порівняння.

Kovalchuk I. Comparison's image in spells of achievement the desirable mutual relations of the debtor and the creditor.

Comparison's image which are used in the Russian spells "of achievement the desirable mutual relations of the debtor and the creditor" are considered in the article, comparing with cliché comparisons.

Keywords: spells, comparison, comparison's image.

Колодько М. К.

Інститут філології КНУ імені Тараса Шевченка

КОМПЛІМЕНТ І ПОХВАЛА В СУЧАСНІЙ ЛІНГВОПРАГМАТИЦІ

У статті розглянуто компліментарні висловлювання та похвала у сучасній лінгвопрагматиці; проаналізовані способи вживання компліментів; подана структура та різновиди похвали з яскравими прикладами.

Ключові слова: лінгвопрагматика, компліментарні висловлювання, висловлювання похвали, мовленнєва діяльність, комунікативна поведінка мовця.

Важливою запорукою успішного спілкування з носіями іноземної мови і, відповідно, представниками іншої культури є обізнаність щодо певних мовних й мовленнєвих факторів, які впливають на свідомість людей іншої нації. Аналіз мовленнєвих ситуацій іншомовної культури, порівняння їх з відповідниками рідної мови дійсно сприяє подоланню труднощів у комунікації з іноземцями. А відтак у статті пропонується розгляд таких мовленнєвих актів як комплімент і похвала.

Комплімент в англomовній культурі становить важливий прошарок мовленнєвих актів, і дослідження структури, прагматичного значення та частотності вживання даних мовленнєвих одиниць дозволяє відкривати нові перспективи у спілкуванні з носіями британської культури поряд із пізнанням нових аспектів у специфіці мислення представників англomовної культури, їх уявлень про етикет, щирість та ввічливість [2, с. 85].

Комплімент – це важлива складова мовленнєвого спілкування носіїв англійської мови (британців і американців), яка впливає на характер міжособистісних стосунків комунікантів, ступінь їх взаєморозуміння, й, відповідно, на успішність комунікації в цілому. Комплімент як лінгвістично специфічне та культурно-специфічне висловлювання з метою похвалити когось чи зробити комусь приємність, є досить важливим елементом у спілкуванні представників англomовної культури. Адже позитивна оцінка мовця, його позитивна реакція на певний предмет чи особу, а також прагнення мовця принести задоволення адресату і тим самим виявити своє прихильне

ставлення до нього є тими факторами, що впливають на стосунки між комунікантами, а, отже, впливають і на результат спілкування в цілому.

Актуальність статті визначається загальною спрямованістю лінгвістики на вивчення функціонування мови й мовлення, їх соціального характеру, комунікативної поведінки мовців.

Кожен комплімент обов'язково повинен містити позитивну оцінку. Виходячи з цього, ілокутивною метою компліменту повинно бути повідомлення про те, щоб адресат узнав, що мовець думає про нього (позитивно-оцінне судження). Хоча позитивно-оцінне судження, як правило, входить в структуру ілокутивного акту компліменту і складає його пропозиційний зміст, само по собі воно ще не вказує на ілокутивну мету. Висловлювання, в пропозиційний зміст яких входить позитивна оцінка, можуть бути спрямовані на різноманітні ілокутивні цілі і, відповідно, реалізовувати різні ілокутивні акти, наприклад, оцінки як такої, привітання, вдячності, поради, згоди тощо. При цьому необхідно визнати, що на відміну від перерахованих ілокутивних актів, для компліменту позитивна оцінка (експліцитна чи імпліцитна) є обов'язковим елементом пропозиційного змісту. Та обставина, що пропозиційний зміст компліменту, як правило, являє собою оцінне судження, робить даний ілокутивний акт подібним за формою до ілокутивних актів похвали, схвалення, захоплення. Однак компоненти, з яких складаються ці різновиди ілокутивних сил, неоднакові. Принципова відмінність ілокутивної сили компліменту полягає в тому, що її обов'язковими компонентами є додаткові ілокутивні цілі: а) виразити позитивний інтенційний стан, репрезентативний зміст якого становить позитивне оцінне судження; б) виразити намір / бажання / прагнення принести задоволення адресату; в) виразити позитивне ставлення до адресата.

Наявність цих ілокутивних цілей обумовлює ще одну обов'язкову ознаку ілокутивної сили компліменту, а саме безпосередній зв'язок об'єкта позитивної оцінки з адресатом. Це означає, що можна хвалити когось/щось, схвалювати щось, захоплюватись кимось/чимось, що не має ніякого відношення до адресата, але не можна сказати комплімент людині, яка не присутня при розмові.

Слід підкреслити, що індикатором додаткових ілокутивних цілей компліменту є не стільки формально-семантичні особливості висловлювання, скільки його контекст (хто говорить, кому, за яких обставин, в яких умовах спілкування), а також інтонація мовця, його міміка (особливо посмішка), жести. Основною ілокутивною метою компліменту є повідомлення не про те, як мовець оцінює адресата, а про те, які почуття та емоції він відчуває у зв'язку з позитивною оцінкою, тобто мета полягає у вираженні позитивного психологічного, чи так званого інтенційного [5, с. 121] стану мовця чи слухача, репрезентативний зміст якого складає позитивна оцінка. Так, вимовляючи висловлювання *“Ви гарно виглядаєте”* з ілокутивною силою компліменту мовець має на увазі приблизно наступне: *“Я радий / мені приємно / я відчуваю задоволення від того, що ви гарно виглядаєте”*.

Варто зазначити, що в ілокутивному акті компліменту для адресата становить цінність і приносить йому задоволення не тільки і не стільки сама позитивна оцінка, як той факт, що мовець захотів повідомити про неї адресату з власної ініціативи. Так, наприклад, побачивши на співробітниці нове плаття і визнавши про себе, що воно гарне і добре на ній сидить, ми можемо сказати їй про це, але можемо і змовчати.

Як правило, людина прагне зробити словами приємність співрозмовникові лише в тому випадку, коли ми до нього гарно ставимося, тобто відчуваємо до нього симпатію, любов, повагу та інші позитивні почуття, або хочемо, щоб у нього склалося враження, ніби ми до нього гарно ставимося [4, с. 127].

Для вираження позитивного інтенційного стану мовець може використовувати цілий набір конвенційних засобів. Головним формальним індикатором ілокуції компліменту, як вже зазначалось, є позитивне оцінне судження [2]. Воно може виражатися за допомогою як лексичних, так і синтаксичних засобів. Типовими лексичними засобами вираження позитивної оцінки є лексичні одиниці, в семантичну структуру яких входить значення позитивності. Такі одиниці належать до різних частин мови: іменників (*angel, beauty, genius*), прикметників (*good, nice, wonderful, lovely*), дієслів (*to like, to love, to admire*), прислівників (*well, nicely, wonderfully*).

Наведемо приклади оцінних висловлювань, що прямо виражають ілокутивну силу компліменту як-от: *“You are lovely”, “You’re a wonder”, “You have a beautiful natural swing” (Updike); “Bright boy” (Hemingway); “You are a capable man, McCan”, “Your Italian’s pretty good”, “What a lovely apron!” (Pinter); “This is a very beautiful house” (Dunne); “How marvelous everything looks!” (Shannon).*

У компліментарних висловлюваннях широко використовуються інтенсифікатори – слова для підсилення змісту такі як: (*quite, such, very, so, really, awfully, terribly*), що, на наш погляд, значно підсилює сутність поняття.

Оскільки комплімент – це здебільшого не лише похвала, а й лестощі, що містять у собі елемент перебільшення, то дуже важливо це перебільшення правильно “дозувати”, аби не спровокувати небажану для адресата реакцію або й комунікативний конфлікт. Скажімо, якщо у дівчини не надто красива зачіска або не новий і не модний костюм, то обирати їх об’єктом для компліменту не варто (критерій ширості).

В той час похвалу можна визначити як вербальний або невербальний прояв схвалення. Схвалення в міжособистісних стосунках визначається як настанова для висловлення позитивного ставлення до іншої людини, позитивної оцінки її особистості, якостей, вчинків і думок. А відтак, похвала є одним із широко розповсюджених мовленнєвих дій, що використовуються представниками англійських етнокультур для вислову схвалення.

Розглянемо структуру та види похвали як акту мовленнєвої діяльності. При визначенні прагматичного статусу похвали виникають певні труднощі. При всьому багатстві та неоднозначності трактування поняття “похвала” нам імпонує точка зору дослідниці Л. І. Клочко, яка вважає, що по-перше, похвала – це щире та об’єктивне, із точки зору мовця, висловлення схвалення особистості адресата, його якостей і/або

діяльності, а також об'єктів, що входять у "світ адресата"; по-друге, похвала – це індивідуальна, "авторська" комунікативна стратегія, внаслідок чого її мовне оформлення відрізняється якісною різноманітністю та відсутністю шаблонності; по-третє, похвала функціонує переважно в ситуаціях співпраці; у потенційно конфронтаційних ситуаціях висловлення похвали виконують особливу коригуючу конфліктно-превентивну функцію. Зазначені риси визначають етнокультурну своєрідність похвали у мовленнєвій діяльності англомовних комунікантів [1, с. 12].

Висловлення похвали можуть бути як прямими, так і непрямими. Визначальною рисою прямих висловлень похвали є те, що їхня ілюктивна формула безпосередньо співвідноситься зі структурно-семантичним типом висловлювання. Більшість висловлень похвали – прямі, в той час як непряма похвала є менш поширеною. Непрямий характер похвали виявляється на основі певного обсягу та референтної відносності контексту, тобто в межах конкретної ситуації. Таким чином, непряма похвала є імпліцитним засобом висловлення похвали. До різновидів непрямой похвали, за Ключко Л. І., відносяться [1, с. 13-14]:

1. Похвала у формі скарги, жалю: "I wish to see your performances more often, but, alas, I can't afford this" (Sheldon).

2. Похвала у формі посилання на "авторитетну" думку: "Senator Davis says you are one of the famous politicians in Washington". Oliver looked at him and said, "I'm flattered," and added, "Senator Davis speaks very highly of you, Mr Mansini" (Sheldon).

3. Похвала у формі приємного здивування, викликаного неочікуваним результатом: "I've never thought that he is so witty and brave. I was really surprised by his courage" (Hailey).

4. Похвала у формі визнання переваг об'єкта позитивної над собою або над іншим (похвальне для адресата порівняння): "You've expressed it better than I could", Arkadiy said (Smith).

5. Похвала у формі апріорного визнання за адресатом позитивних якостей: "I suppose you've made something marvelous at Imber. I'd like to be able to do that" (Murdoch).

6. Похвала у формі апеляції до авторитету та компетентності адресата (висловлена у формі прохання дати пораду або настанову): "I would really appreciate your opinion – how would you do it?" (Smith).

7. похвала-заздрість (висловлена у формі побажання мати чи придбати щось, що належить адресату): "I'd like to have this picture for my collection" (Drabble).

Оскільки похвала спрямована на співпрацю та підтримку неантагоністичних відносин, вона нерідко супроводжується висловленням інших позитивних почуттів, наприклад, **подяки** ("That's wonderful. Thank you so much" (Sheldon), **підбадьорювання** ("You have a nice house, Mrs Bestwick. Cheer up. You'll like it in Pelham. Trees, birds. The children will put on weight" (Cheever), **захоплення** ("Your new book is the bestseller. I'm a real admirer of yours" (Segal), **гордості та поваги** ("Konstantin didn't hide his pride. You two made pretty good teachers" (St. James), **приємного здивування** ("I can't believe it!

They're good, in spite of all your moaning that could carve nothing worthwhile" (Stone) тощо.

Подані вище випадки розглядаються як розгорнута похвала. Згідно із Л. І. Ключко "... для цього різновиду характерна підвищена ілокутивна сила, інтенсифікація якої може здійснюватися як власне мовними (лексико-стилістичними) засобами, так і на мовленнєвому й невербальному рівнях комунікації" [1, с. 9]. А відтак, підсилення ілокуції похвали на лексичному рівні досягається шляхом вибору відповідної "похвальної" лексики. На мовленнєвому рівні розгорнуті висловлення похвали зазвичай репрезентовані секвенціями мовленнєвих актів, в яких супровідні вислови вдячності, підбадьорювання, захоплення, приємного здивування, дружнього побажання й т.ін. та надають висловленням похвали додаткового прагматичного потенціалу.

Похвала й комплімент об'єднані спільною позитивною оцінкою мовцем адресата, його дій і/або якостей. Відмінність полягає в конвенційній природі компліменту й неконвенційності похвали. Похвала передає об'єктивну позитивну оцінку, визнання та схвалення, її метою є підтримка особи адресата, його самоповаги, впевненості в собі і т.п. Мета похвали – демонстрація прагнення до співпраці й дотримання принципу кооперації (Н. Grice). Комплімент в англійській мові – це етикетний, формульний елемент фатичного спілкування (І. Є. Фролова, З. Р. Туманянц). Своєрідність компліменту як елемента мовного етикету полягає в тому, що його кажуть здебільшого жінкам чоловіки (хоч цілком можливою є ситуація, за якої послуговуються компліментами будь-які мовці, незалежно від статі та віку). Механізм компліментарності становлять кілька елементів: навіювання того, що приємне людині, гіперболізація (перебільшення) її достоїнств; позитивні емоції адресата. Щодо характеру компліментарного висловлювання або ж вираження похвали можна припустити, що зазначене може залежати від багатьох факторів, як-от, наприклад: від ставлення мовця до адресата та характеру їхніх взаємин; емоційного стану мовця; вікової категорії мовця; статі мовця; соціального становища адресата; ситуації спілкування; попереднього змісту розмови тощо. Окрім цього, за логікою ситуативного спілкування "тут-зараз" компліменти завжди належать до плану синтагматичного теперішнього часу, тоді як для похвали час референції може бути не тільки теперішнім, але й минулим чи навіть майбутнім (наприклад, захочення), а відтак у компліменті не бажано обмежувати позитиви адресата коротким проміжком часу (сьогодні, вчора, тепер тощо). *Замість Ви сьогодні співали неперевершено варто сказати Ви, як завжди, співали неперевершено.*

Звідси, вдалий комплімент завжди спонукає до зворотної люб'язності: *"У Вас – чудовий смак" – "Ваша наука"*.

Втішаючи чи хвалячи когось, варто уникати займенника "я", надаючи перевагу "ти" або "ви": *Ви прекрасний майстер! Ви рідкісний фахівець! З тобою так цікаво розмовляти! Ти сьогодні чудово виступив! Приємно бачити, як Ви посвіжішали, відпочили!*

Однак займенник “я” цілком можливий у структурі компліменту, побудованого на зіставленні, що посилює міру “таланту” адресата, як-от: *“Ти – унікальна й неперевершена господиня, а я, на жаль, не можу цим похвалитись”*.

Найчастіше хвалять за вчинки, за характер, за зовнішній вигляд, одяг, зачіску, наприклад: *“У Вас витончений смак!”*, *“У тебе бездоганний вигляд”*, *“У тебе така елегантна сукня”*, *“Тобі так пасує нова зачіска”*.

Крім того, комплімент повинен відповідати ситуації спілкування. Уявімо собі: дружина зайнята прибиранням у квартирі, а чоловік їй каже: *“У тебе такий гарний вигляд”*. Недоречність подібних слів очевидна.

Бажано уникати незрозумілих слів (іншомовних й діалектних) якщо мовцю заздальгідь невідомо, знає їх співрозмовник (співрозмовниця) чи ні. Комплімент не повинен бути багатозначним: це небезпека його двоякого тлумачення, а головне – сприйняття. Наприклад, чуючи на свою адресу захоплене *“Ти – наче весна”* адресатка по-різному може сприйняти навіть такі зворушливі слова: *весна ж бо також різною буває, і не завжди чарівною та приємною*.

Комплімент повинен бути щирим. Штучно й неприродно звучатимуть слова, сказані, наприклад, поганому акторові: *“Ви неперевершений!”*. Фальш ніколи не була окрасою спілкування й компліментарності.

Оскільки похвала – це індивідуальна комунікативна стратегія, мовне оформлення її передбачає розмаїття засобів та відсутність шаблонів. Основним засобом вираження похвали є оцінна лексика, наявні випадки використання невербальних засобів, що супроводжують мовні вирази чи виступають автономно. Можна похвалити когось з родини чи знайомих, сказати добре слово про дітей, наприклад: (*“У Вас хата – райський куточок”*, *“А Твій Миколка – дивовижно мудра дитина”*). Неввічливо кидати компліменти малознайомим чи незнайомим людям. Відповідь на комплімент має бути співзвучною змістові. *“Спасибі!”*, *“Дякую за комплімент!”*, *“Дякую, але я цього не заслуговую!”*, *“Я радий/рада це чути”*, *“Я це саме можу сказати про Вас”*.

Похвала й іронія відрізняються передусім критерієм щирості: якщо похвала – це щире висловлення схвалення, позитивної оцінки, то іронія передбачає протилежне тому, про що говориться, тобто вона – навмисне висловлення нещирості. Спільним для іронії й похвали є те, що ці прагматичні типи висловлювань мають творчий, індивідуально-авторський характер, що зумовлює практичну неможливість визначення постійного кола лексико-синтаксичних одиниць і моделей, які були б потенційними носіями іронічних висловлювань чи висловлювань похвали.

Похвала й самопохвала відрізняються своїм спрямуванням (похвала – на адресата, самопохвала – на адресанта висловлювання), при цьому очевидно, що комунікант, який продукує похвалу, навмисно ігнорує максимум скромності (G. Leech).

А відтак, розгляд та аналіз таких мовленнєвих актів як висловлення компліментів та похвали носіями британської культури не тільки підтверджують

стереотипні ствердження про характер цієї нації, але й відкривають нові перспективи щодо подальшого вивчення культури представників англomовних осередків.

Цікавим та перспективним, на нашу думку, видається специфіка та семантика компліментів та видів похвали в сферах різних культурних осередків та їх компаративний аналіз.

Л і т е р а т у р а :

1. *Клочко Л. І.* Висловлювання похвали в комунікативно-діяльній парадигмі спілкування (на матеріалі англійської мови) : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.04 / Лариса Іванівна Клочко / Харк. нац. ун-т ім. В.Н. Каразіна. – Х., 2004. – 20 с.
2. *Кокойло Л. О.* Компліментарні висловлювання в сучасній англійській мові (структура, семантика, вживання) : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.04 / Лоліта Олександрівна Кокойло / Київ. держ. лінгв. ун-т. – Київ, 1996. – 24 с.
3. *Колодько М. К.* Семантика англійських компліментарних висловлювань у порівнянні з висловлюваннями похвали / Микола Костянтинович Колодько // Мовні та концептуальні картини світу / зб. наук. праць. – К. : Вид-во КНУ ім. Тараса Шевченка, 2009. – Вип. 26. – Ч. 2. – С. 84-89.
4. *Остин Дж. Д.* Слово как действие / Д. Дж. Остин // Новое в зарубежной лингвистике. – М., 1986. – Вып. 17. – С. 123-130.
5. *Серль Дж. Р.* Природа интенциональных состояний: пер. с англ. / Р. Дж. Серль // Философия. Логика. Язык. – М. : "Прогресс", 1987. – С. 96-126.
6. *Manes J.* Compliments: A Mirror of Cultural Values // Sociolinguistics and Language Acquisition. N. Wolfson, E. Judd (Eds.) – Rowley : Newbury, 1983. – P. 96-102.

Колодько Н. К. Комплимент и похвала в современной лингвопрагматике.

В статье рассмотрены комплиментарные высказывания и похвала в современной лингвопрагматике; проанализированы способы употребления комплиментов; подана структура и разновидности похвалы с яркими примерами.

Ключевые слова: лингвопрагматика, комплиментарные высказывания, высказывания похвалы, речевая деятельность, коммуникативное поведение говорящего.

Kolodko N. K. Compliment and praise in modern lingvopragmatics.

Complementary expressions and praise in the modern lingvopragmatics is examined in the article; the ways of usage of compliments are analyzed; the structure and varieties of praise filled with vivid examples are given.

Keywords: lingvopragmatics, complementary expressions, statements of praise, speech activity; communicative behavior of the speaker.

Кравцова Ю. В.

***Национальный педагогический университет
имени М. П. Драгоманова***

МЕТАФОРИЧЕСКАЯ КАРТИНА МИРА РУССКОЙ ПОЭЗИИ И ПРОЗЫ ПЕРВОЙ ПОЛОВИНЫ XX В.

В статье представлено описание метафорической картины мира русской поэзии и прозы первой половины XX в., реконструированной на основе сопоставительного анализа метафорики произведений А. Ахматовой, А. Белого, З. Гиппиус, В. Инбер, М. Кузмина, Б. Пастернака, И. Сельвинского, М. Цветаевой.

Ключевые слова: метафорическая картина мира, метафора.